

SIKKER med kemi

Introduktion til
kemisk risikovurdering

Arbejdsmiljø København

1. udgave november 2022

2. udgave oktober 2023

www.arbejdsmiljoe.kk.dk

Layout: Arbejdsmiljø København

Indhold

Introduktion.....	5
Hvorfor kemisk risikovurdering?.....	5
Manglende styr på kemien	6
Trin-for-trin vejledning.....	7
Tjekliste.....	8
STOP-princippet.....	11
Oplæring og instruktion.....	12
Tilsyn med arbejdsmiljøet.....	14
Gode råd.....	15
Her kan I få mere viden.....	16
Skema til kortlægning og risikovurdering af kemikalier.....	17

Introduktion

Dette materiale er til jer, der har brug for inspiration til arbejdet med kemisk risikovurdering i Københavns Kommune.

I har måske hørt, at der er kommet nye regler på området? Det er både rigtigt og forkert. Reglerne er grundlæggende uændrede, men det er rigtigt, at vi i arbejdsmiljøarbejdet skal være opmærksom på at håndtere det kemiske arbejdsmiljø på nye måder.

Fx er der ikke længere krav om en arbejdspladsbrugsanvisning på kemiske stoffer (APB). Derimod er der krav om, at I har en liste over alle kemiske produkter og processer og har sikkerhedsdatablade (SDS) på relevante produkter. Endelig er der øget krav til, at der sker oplæring og instruktion og - ikke mindst - at der sker tilsyn med, at de ansatte overholder den givne instruktion.

I dette materiale præsenteres en trin-for-trin-vejledning til, hvordan den kemiske risikovurdering gennemføres.

Bagerst finder I henvisninger til, hvor man kan læse mere om emnet.

Hvorfor kemisk risikovurdering?

Kemisk risikovurdering er en vigtig brik i et godt arbejdsmiljø. Arbejdsmiljøorganisationen skal inddrages, når I vurderer kemi og risiko på arbejdspladsen.

Når der er styr på kemien, medvirker det til at skabe tryghed for alle ansatte. Den lovpligtige arbejdspladsvurdering (APV) skal derfor omfatte en vurdering af det kemiske arbejdsmiljø. Og den kemiske risikovurdering skal foretages, hvor der bliver arbejdet med farlige kemiske stoffer og materialer, eller hvor der er arbejdsprocesser med en sundhedsrisiko, fordi der fx bliver udviklet farlige kemiske stoffer som støv og dampe.

Den kemiske risikovurdering er således en del af APV-arbejdet og udføres efter samme metodik. Det betyder, at hvis vurderingen viser problemer med sundhedsfarlig udsættelse, som ikke umiddelbart kan løses, skal det opføres i APV-handleplanen og det skal fremgå, hvornår problemet løses, hvem der er ansvarlig, og hvornår der følges op.

Den kemiske risikovurdering er en del af arbejdet med APV, og derfor kaldes den også for 'Kemisk APV'.

Manglende styr på kemien

Overordnet set handler det om at forebygge negative helbreds-konsekvenser - både på den korte bane og på længere sigt. Og det handler om at forebygge ulykker og skader på såvel mennesker og dyr, som på materiel og miljø.

Manglende styr på kemien kan fx medføre:

- Hovedpine, træthed, svimmelhed
- Allergi og eksem
- Øjenskade
- Kræft
- Lungeskade
- Fosterskade
- Ætsning
- Brand
- Forurening af miljøet

Nyttige numre, hvis uheldet er ude:

- Giftlinjen 82 12 12 12
- Akuttefonen 1813
- Alarmcentralen 112

Se på produktets etiket efter information om førstehjælp.

Trin-for-trin vejledning

Når I for første gang skal gennemføre en kemisk risikovurdering, kan I med fordel følge de fem trin, som er beskrevet her. De fem trin kan naturligvis også anvendes, når der er behov for at genbesøge den kemiske risikovurdering - det kan være fordi, der er kommet nye produkter eller nye arbejdsmetoder.

Trin 1

Find de områder, hvor der findes kemi. Se efter piktogrammerne bag på emballagen for at finde ud af, om produkterne er faremærket.

Her er de piktogrammer, I skal være opmærksomme på:

Trin 2

Udvælg de medarbejdere, der skal være ansvarlige for kortlægning og gennemgang af de kemiske produkter og processer.

Trin 3

Det er nu tid til gennemgang, oprydning og udsmidning. Undersøg, om produktet bruges og i givet fald hvorfor. Det er en fordel at begrænse antallet af produkter - overvej, om I allerede har tilsvarende produkter, der kan anvendes. Det er et krav, at I har en liste over alle farlige stoffer og materialer på arbejdspladsen. Skemaet, som omtales i Trin 4, kan udgøre denne liste.

Trin 4

Når kemikalierne er sorteret, skal alle produkter og processer kortlægges og risikovurderes. Tag udgangspunkt i arbejdsopgaven og skriv produkterne ind i skemaet "Kortlægning og risikovurdering af kemikalier" (se sidste side i denne pjece).

Når vurderingen udarbejdes, skal der findes sikkerhedsdatablade på de enkelte kemikalier, da de indeholder vigtig information om farlige egenskaber.

Husk, at der udover stoffernes farlige egenskaber indgår en række andre faktorer i en risikovurdering, herunder eksponeringsgrad (hvor meget man udsættes) og virkningen af de forebyggende foranstaltninger. Se evt. Arbejdstilsynets 7 punkter til den kemiske risikovurdering (side 12).

Den kemiske risikovurdering skal være skriftlig og tilgængelig for alle ansatte.

Trin 5

Afslut risikovurderingen med at lave en plan for, hvordan I systematisk arbejder med kemiarbejdet, fx ved at indarbejde en årlig gennemgang af produkter i et årshjul.

Sørg for, at der er klare aftaler omkring oplæring, instruktion og tilsyn (se afsnit om instruktion og tilsyn på side 10 og 12).

Sæt jer godt ind i Arbejdstilsynets STOP-princip (se side 9), så I bliver bedre til at forebygge eksponeringen af farlige stoffer og materialer.

Fortsæt det løbende arbejde med kemisk risikovurdering. Risikovurderingen skal revideres, hvis der sker væsentlige ændringer i forhold, der har betydning for vurderingen (fx nye produkter eller arbejdsprocesser). Dog mindst hvert 3. år.

Tjekliste

Kan I svare **Ja** til disse spørgsmål?

Er der en liste over kemiske produkter og processer på arbejdspladsen?

Er sikkerhedsdatablade opdaterede?

Er det dokumenteret, hvordan og hvornår den kemiske risikovurdering er gennemført?

Bliver alle ansatte mundtligt instrueret i brugen af de kemiske stoffer og processer, de arbejder med?

Er der skriftlig instruktion på alle særligt farlige kemikalier og processer?

Gennemføres der jævnlig kontrol med, at kemiinstruktionen overholdes?

STOP-princippet

Det er vigtigt, at I vælger foranstaltninger i den rigtige rækkefølge, så forebyggelsen bliver så effektiv som mulig.

Substitution

Udskift farlige stoffer og materialer med ufarlige eller mindre farlige. Brug altid det mindst farlige produkt og den mindst farlige arbejdsmetode.

Tekniske foranstaltninger

Sørg for at indkapsle arbejdsprocessen, hvis det er muligt, fx ved at bruge et lukket anlæg. Hvis det ikke er muligt, og I ikke kan undgå, at der frigives støv, aerosoler eller dampe til luften, skal I sørge for, at der er effektiv procesudsugning.

Organisatoriske foranstaltninger

Planlæg og tilrettelæg arbejdet, så I undgår eller begrænser, at en medarbejder udsættes for farlige stoffer og materialer – og sørg for, at stofferne ikke spredes. Det kan fx være ved at adskille eller afgrænse arbejdsområder, samt ved at sørge for grundig rengøring og god hygiejne i forbindelse med arbejdsopgaven. Vær særlig opmærksom på oplæring, instruktion og tilsyn (se de følgende sider).

Personlige værnemidler

Hvis I ikke i tilstrækkeligt omfang kan fjerne udsættelsen på anden måde, skal I bruge egnede værnemidler, der beskytter mod de farlige stoffer og materialer.

Oplæring og instruktion

Oplæring og instruktion er altid mundtlig og skal ske, før arbejdet påbegyndes og gentages jævnligt.

Hvis der sker væsentlige ændringer, fx ny aktivitet eller produkter, eller skiftende omstændigheder i arbejdet med eller ved udsættelsen for farlige stoffer og materialer, skal oplæring og instruktion foretages på ny.

Arbejdsgiveren skal sikre, at ansatte får oplæring og instruktion i, hvordan de skal anvende og beskytte sig mod stoffer og materialer, så arbejdet kan foregå sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarligt.

Arbejdsmiljøorganisationen udarbejder principper for - og fører kontrol med - den nødvendige oplæring og instruktion tilpasset de ansattes behov.

Materialet til oplæring og instruktion kan med fordel bestå af plancher med billeder og piktogrammer, skemaer og andet, der understøtter arbejdet. Det er ikke nødvendigvis en fordel med meget tekst. Instruktionen behøver ikke være på print - det kan fx også være en video. Det afgørende er, at de ansatte ved, hvor de nemt kan finde de relevante oplysninger.

Den mundtlige oplæring og instruktion skal understøttes af skriftligt materiale:

- Når der er risiko for udsættelse for særligt farlige stoffer og materialer
- Når der er særligt komplicerede arbejdsprocesser og forhold
- Når APV og den kemiske risikovurdering i øvrigt tilsiger det.

Formålet med oplæring og instruktion er, at alle skal kende til:

- Farer og risici forbundet med arbejdet
- Beskyttende sikkerhedsforanstaltninger og placering af værnemidler
- Hvordan der ydes førstehjælp, opsamles spild mm. i tilfælde af uheld.

Krav til oplæring

Medarbejdere skal gøres bekendt med:

- Listen over kemiske stoffer og processer på arbejdspladsen
- Hvad kemikalierne skal bruges til, og hvad de evt. ikke må bruges til
- Hvor og hvordan der dannes kemi, og hvordan relevante kemiske stoffer bruges, opbevares og håndteres
- De konkrete sikkerhedsforanstaltninger på arbejdspladsen, bl.a. brug af værnemidler.
- De konkrete sikkerhedsforanstaltninger ved fx spild og brand
- Hvordan affald bortskaffes, herunder bortskaffelse af brugte værnemidler.

Tilsyn med arbejdsmiljøet

Arbejdsgiveren skal sørge for, at der bliver ført effektivt opsyn med, at de ansatte rent faktisk udfører arbejdet sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt og at oplæring og instruktion har været tilstrækkelig. I Arbejdsmiljøloven omtales dette som 'tilsyn' – ikke at forveksle med Arbejdstilsynets udefrakommende tilsyn.

Arbejdsmiljøorganisationen skal inddrages i tilsynet ved at sikre, at der bliver spurgt ind til og besigtiget, at de ansatte rent faktisk udfører arbejdet på en farefri måde, herunder:

- Kontrol af, om de planlagte foranstaltninger for arbejdsmiljø er egnede og mulige at bruge for de ansatte
- At eventuelle fejl og mangler i den måde, de ansatte udfører arbejdet på, bliver påtalt og rettet.

Arbejdstilsynets 7 punkter til den kemiske risikovurdering

1. Stoffernes og materialernes farlige egenskaber, herunder om der kan findes mindre skadelige alternativer
2. Eksponeringsgrad, -type, og -varighed
3. Omstændighederne ved arbejdet med de farlige stoffer og materialer - herunder mængden
4. Virkningen af forebyggende foranstaltninger, der er truffet eller skal træffes
5. Erfaringer fra arbejdsmedicinske undersøgelser
6. Arbejdstilsynets grænseværdier
7. Leverandøroplysninger om sikkerhed og sundhed.

Oplysningerne om produktets iboende farlighed (punkt 1, 6 og 7) finder I typisk i sikkerhedsdatabladet.

Det er jer selv, der har kendskab til, hvordan og hvor længe mv. der arbejdes med stofferne (punkt 2 og 3).

Det er til dels også jer selv, der har kendskab til, hvordan og hvor godt det er muligt at forebyggede de arbejdsmiljøproblemer, der kan opstå (punkt 4).

Gode råd

- Indfør systematik i kemiarbejdet, fx ved årlig gennemgang af produkter samt diskussion om anvendelse / substitution, nye produkter, problemer med eksisterende produkter, sikkerhedsforanstaltninger samt instruktion og tilsyn
- Ryd op og bortskaf produkter, der ikke længere er brug for. Hav så få produkter som muligt
- Udarbejd retningslinjer for indkøb af kemikalier fx sådan, at køb af nye produkter skal godkendes af arbejdsmiljøorganisationen
- Den kemiske risikovurdering foretages bedst i samarbejde og dialog mellem personer med kemisk viden og personer med erfaring i den konkrete brug
- Følg Arbejdstilsynets STOP-princip om at forebygge udsættelse for farlige stoffer og materialer (se side 9)
- Hvis arbejdspladsvurderingen viser, at sundhedsrisikoen i forbindelse med udsættelse for stoffer og materialer er ubetydelig, er det ikke nødvendigt at gennemføre en særlig risikovurdering
- Mindsk så vidt muligt kontakten med farlige kemikalier og vælg kemikalier med mindst mulig eksponering for medarbejdere. Produkter i fast eller flydende form foretrækkes - pulver og spray bør så vidt muligt undgås
- Husk instruktion og oplæring af **alle ansatte** før arbejdsopgaven påbegyndes. Og før tilsyn med, at gentagelse af instruktion og oplæring gennemføres jævnligt.

Her kan I få mere viden

På Arbejdstilsynets hjemmeside www.at.dk kan I finde vejledning C.1.3-5 "Arbejde med stoffer og materialer"

Se også Arbejdstilsynets hjemmeside om kemi:
www.at.dk/arbejdsmiljoeproblemer/kemi

Arbejdsmiljø Københavns hjemmeside om kemi:
www.arbejdsmiljoe.kk.dk/kemiske-stoffer.

Her kan skemaet til kortlægning og risikovurdering af kemikalier også downloades.

Arbejdsmiljø Københavns hjemmeside om APV:
www.arbejdsmiljoe.kk.dk/apv

Arbejdsmiljø København udbyder løbende kurser i kemisk risikovurdering. I kan også kontakte os for rådgivning til at udarbejde risikovurderingen på telefon 3366 5766 eller mail amk@kk.dk.

Kortlægning og risikovurdering af kemikalier

Kemikalieliste

Udarbejdet af:	
Dato:	
Område:	

Førstehjælpsforanstaltninger og deres placering:	
--	--

Nr.	Produkt	Produktets anvendelse/proces	Hvor ofte anvendes produktet?	Sikkerhedsforanstaltninger ved brug af produktet	Risikovurdering
1	<ul style="list-style-type: none">- Navn (evt. foto)- Leverandør- Farlige egenskaber (Fra sikkerhedsdatablad: indholdsstoffer, mærkning, faresætning, form (væske, pulver etc.), GV (grænseværdi)- Gerne link til SDS	Hvad anvendes produktet til og hvordan? Samt evt. flere produkter, der anvendes i samme proces	Tid, hyppighed og mængde	Hvilke værnemidler anvendes og hvor er de placeret, og hvilke sikkerhedsforanstaltninger tages der i øvrigt i anvendelsen af produktet?	Vurderes OK eller overføres til handlingsplan
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

